

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Стоян Йорданов Попов**,
катедра История и археология, Философско-исторически факултет,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“,
професионално направление 2.2. История и археология,
член на научното жури съгласно Заповед № 3 – РК – 9 / 05. 10. 2023 г. на ректора
на Нов български университет

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“
по професионално направление 2.2. История и археология

на тема: **„Градски некрополи от епохата на II-то българско царство“**
с кандидат **Филип Божилов Петрунов**
докторант към департамент Археология на Нов български университет

Представената ми за изразяване на становищедисертация представлява анализ и обобщение на натрупаната в продължение на повече от стогодишните археологически и исторически проучвания върху некрополите от средновековните български градове информация. Значителното количество данни по въпроса обуславя и назрялата необходимост в българската археологическа наука от създаването на такова изследване и съответно предпоставя удачния избор на тема, направен от докторанта и неговия научен ръководител!

Текстът на дисертацията заема общ обем от 394 страници, отделно от които са включени и 78 страници с приложения. В структурно отношение работата се състои от Увод; четири глави, озаглавени: Преглед на проучванията, Градските некрополи от епохата на Второто българско царство по археологически данни, Некрополите в структурата на средновековния град, Елитарни погребални практики и гробни съоръжения на висшата аристокрация от епохата на Второто българско царство; Заключение; Каталог. В края на текста са разположени петте приложения. Отделните структурни единици са добре балансирани, с четимо и стегнато изложение.

В Уводът е направен кратък критичен анализ на резултатите от изследванията на историци и археолози относно средновековния български град – терминологични формулировки, типологии, архитектурни, градоустройствени, административно-политически и икономически характеристики. Докторантът достига до извода, че въпреки напредъка в проучванията на

средновековните български градски центрове, учените не са обърнали достатъчно внимание на тематиката на некрополите като неразривна част от тях. Отделено е кратко внимание и на някои черти на некропола като такъв, на неговото място в градската среда и в миогледа на средновековния човек. Набелязани са задачите и са формулирани целите на изследването, а именно анализ и обобщение на данните за некрополите в средновековните градове от днешните български земи от Освобождението до 2020 г, определени са хронологическите и териториалните рамки на дисертационния труд.

Първата глава е посветена на прегледа на проучванията по темата на дисертацията. Направен е обзор на публикациите, изучаващи проблемите на българския средновековен градс методите на историята и на археологията. Обърнато е специално внимание на археологическите проучвания на средновековните градски некрополи. При разработване на дисертацията, докторантът е използвал 705 публикации. Независимо от пропускането на някои разработки (напр. информация относно некрополите около крепостта при с. Искра, Първомайско и относно част от некропола в крепостта Воден), значителния брой публикации наред с прегледът на изследванията в тази глава, представят автора като познавач на научната литература по проблема на отлично ниво.

Във втората глава от дисертацията в подробен вид са представени данните от археологическите проучвания на средновековните некрополи в българските градски средища от периода XII – XIV в. Градовете са разгледани поотделно, с кратко представяне на тяхната роля в историческите събития. Представени са данните за проучените по археологически път некрополи в градската територия. Наред с резултатите от чужди, предходни проучвания, авторът изнася данни и резултати от теренни изследвания на градски некрополи, на които докторантът е бил в ръководния научен екип.

В трета глава от дисертационния труд некрополите са разгледани на фона на градската среда. Съобразно местоположението им, авторът откроява три групи некрополи. Първата група некрополи са обособени около храмовете. Авторът достига до извода, че некрополите в градовете възникват около църква. Втората група са некрополите, разположени в градските цитадели. Тези некрополи са свързани според дисертанта с предходната. Първите некрополи възникват в града около новопостроените храмове непосредствено след изграждането им, а след разрастването на градската територия. Последната група градски некрополи съобразно местоположението им, обособена от автора са разположени в предградията.

Четвъртата глава е посветена на погребалните практики и гробните съоръжения на аристократичните слоеве на българското средновековно общество. Авторът разграничава два типа погребални практики в градските

некрополи, приписвани на аристокрацията. Първата е свързана с полагането на покойниците под аркосолиите на храма и е с азиатски корени. Втората се свързва с изграждането на царски гробници в църквите. Авторът на дисертационния труд е отделил три варианта на аристократични погребални практики – в ниши, в саркофази и зидани гробове и в църкви-гробници.

Заклучителната глава на дисертацията съдържа в обобщен вид изводите, до които е достигнал авторът на изследването.

В Каталога достатъчно подробно и със стройна подредба е представена емпиричната информация, с която работи докторанта при написването на дисертацията. Той включва данните за разглежданите 153 некропола. Сам по себе си Каталогът носи и приносен характер, тъй като предоставя система за представяне на некрополите, която е отворена и може да се прецизира и допълва при проучванията в бъдеще.

Както вече стана дума, след Каталога са поставени четири илюстративни приложения. Първото съдържа плановете схеми на разглежданите градски центрове от времето на Второто българско царство с обозначени местоположенията на проучените некрополи. Второто и третото приложения са посветени на некрополите и гробните съоръжения, регистрирани на територията на средновековна Калиакра. Четвъртото приложение представя известните на науката фрагменти от саркофази от XII – XIV в. от днешните български земи. Последното приложение представя статистически данни за градските некрополи в обобщен табличен вид. Тук трябва да споделя, че считам, че работата само би обогатила картината на градските некрополи от Второто българско царство, ако добре представените в таблицата статистически данни получат по-подробен анализ. Така изработени и представени, приложенията допълват в максимална степен основния текст на дисертационния труд.

Научните приноси на дисертацията са: обобщаването на достъпната за докторанта информация за средновековните градски некрополи от XII – XIV в.; анализирането на топографското разположение на проучените некрополи; включването в научно обращение на проучени, но непубликувани цялостно паметници; извършването на анализ и обобщение на информацията за средновековните български “царски погребения”; създаването на база данни за средновековните градски некрополи от XII – XIV в., която да послужи като основа за по-нататъшни изследвания по тази важна за изясняването на социалните и духовни характеристики на обществото на Второто българско царство; изработването на графични материали, илюстриращи разискваните в труда въпроси.

В процеса на работа върху дисертацията, Ф. Петрунов прави общо 11 научни публикации – 1 студия, 4 статии и 5 кратки съобщения, свързани с

нейната тематика. Сред тях се нарежда и една монография, в която той е от двамата съавтори.

Прави впечатление значителното количество анализиран и обобщен от автора на дисертацията емпиричен материал. Наред с провеждането на собствени теренни археологически проучвания, този факт говори за отлична научна подготовка на докторанта.

Предвид изтъкнатите достойнства на дисертационния труд, независимо от направените незначителни забележки с препоръчителен характер, препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Филип Божилов Петрунов образователната и научна степен „доктор“.

София,
14. 03. 2024 г.

С уважение:

(доц. д-р Стоян Попов)